

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Ryska Federationen 2007

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Det finns två sidor av dagens Ryssland. Den ena sidan är i mångt och mycket lik moderna, västeuropeiska stater. I takt med ett ökat ekonomiskt välstånd har det ryska folket vant sig vid att kunna resa fritt, unna sig högre materiell levnadsstandard och uttrycka sina åsikter fritt. Detta är en stor förändring till det bättre jämfört med det tillstånd som rådde fram till slutet av 1980 och början av 1990-talet, under den sovjetiska perioden.

Den andra sidan av Ryssland är ett land som fortfarande präglas av en växande och alltmer korrupt förvaltning, ett rättssystem med stora brister och stora klyftor mellan fattiga och rika. Under det gångna valåret har i synnerhet bristen på politisk pluralism och kritisk rapportering på den ryska televisionen – den främsta informationskällan i landet – väckt särskild oro kring vilken riktning Ryssland väljer avseende respekten för de mänskliga rättigheterna.

De grövsta människorättskränkningarna begås alltjämt i norra Kaukasus. Situationen i Tjetjenien har generellt fortsatt att förbättras när det gäller återuppbyggnad och säkerhet, men tortyr, försvinnanden och godtyckliga gripanden förekommer fortfarande – i regel utan rättsliga påföljder. Situationen har förvärrats i grannrepublikerna Ingusjetien och Dagestan.

Trots det goda ekonomiska läget uteblir de genomgripande sociala och ekonomiska reformerna i Ryssland. De förbättringar som åstadkommits är framförallt höjda löner inom vissa statliga sektorer.

Mot denna bakgrund är det svårt för redan utsatta grupper i Ryssland, som exempelvis kvinnor, barn, HBT-personer (homosexuella, bisexuella- och transpersoner) och funktionshindrade, att komma i åtnjutande av sina

mänskliga rättigheter. Dessa grupper utveckling är särskilt beroende av en öppen samhällsdebatt.

Det svenska biståndet till Ryssland håller på att fasas ut.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Ryssland har ratificerat följande centrala konventioner om mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt dess tilläggsprotokoll om enskild klagorätt, dock inte tilläggsprotokollet om avskaffande av dödsstraffet
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*
Ryssland har avgivit en deklARATION om erkännande av enskild klagorätt
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* samt tilläggsprotokollet om enskild klagorätt
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*, Ryssland har avgivit en deklARATION om erkännande av enskild klagorätt
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* samt det tillhörande protokollet om barn i väpnade konflikter
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967
- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen)

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen (ICC) har undertecknats men ännu inte ratificerats.

Ryssland rapporterar till samtliga FN:s konventionskommittéer, ibland med viss eftersläpning. Kommittén för medborgerliga och politiska rättigheter har sedan 2000 begärt att få skicka specialrapportörer, men hittills utan svar från rysk sida. I oktober 2006 stoppade Ryssland besöket av FN:s specialrapportör för tortyr, Manfred Nowak. Ryssland hävdade att Nowaks krav att få träffa häktade personer inte hade stöd i den ryska lagstiftningen.

Ryssland samarbetar med bland andra Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europas (OSSE:s) högkommissarie för nationella minoriteter och Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter (MR). Europarådets MR-kommissarie besökte Tjetjenien i februari 2007. Regelbundna konsultationer mellan EU och Ryssland om mänskliga rättigheter förs sedan 2005.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Till skillnad från tidigare år har inga uppmärksammade politiska mord ägt rum i Ryssland under 2007. Obekräftade uppgifter om politiska mord och försvinnanden sanktionerade av statsmakten förekommer dock alltjämt, framförallt i norra Kaukasus.

Den 23 november 2006 avled den före detta ryske underrättelseagenten Alexander Litvinenko i London efter att ha blivit förgiftad med det radioaktiva ämnet polonium 210. Brittisk polis hyser misstankar om att Litvinenkos förre detta kollega inom den ryska säkerhetstjänsten, Andrej Lugovoj, ligger bakom mordet, och Lugovoj har begärts utlämnad till Storbritannien. Ryssland motsätter sig utlämningen och Lugovoj blev den 2 december invald i det ryska underhuset, Duman. Därmed åtnjuter han rättslig immunitet.

Mordet på den undersökande journalisten Anna Politkovskaja den 7 oktober 2006 blev mycket uppmärksammat. I augusti 2007 grep ryska utredare ett flertal personer för samband till mordet. Mordutredningen har av Politkovskajas journalistkollegor beskrivits som professionell, men de menar att de officiella uttalanden som gjorts om motiven för mordet är politiserade. Det förefaller klart vem som utförde dådet, men fortfarande inte vem som beställde det.

Ryska specialstyrkor anser sig sedan juli 2006 med stöd i en ny rysk lag ha rätt att utanför landets gränser söka upp och oskadliggöra terrorister som utgör ett hot mot Rysslands suveränitet och integritet.

Liksom tidigare år har under 2007 ett stort antal personer med icke-rysk etnisk tillhörighet mördats och utsatts för våldsdåd med befarade rasistiska motiv (se avsnitt 16).

Situationen i Tjetjenien har stabiliserats, och ett omfattande återuppbyggnadsarbete pågår. Däremot har situationen i grannrepublikerna Ingusjetien och Dagestan förvärrats. Antalet försvinnanden och mord i Tjetjenien uppges

fortsatt minska, medan det ökar i grannrepublikerna. Den ryska organisationen *Memorial* har registrerat 172 försvinnanden i Tjetjenien under 2006. Under de första sju månaderna 2007 kidnappades 24 personer. I Ingusjetien rapporterar organisationer att 16 personer försvunnit, och att flera hundra personer godtyckligt gripits under samma period. I Dagestan rapporterade organisationen *Dagestans mödrar* att omkring 20 personer försvunnit.

De flesta kidnappningarna i Tjetjenien utförs numera av lokala säkerhetsstrukturer, lojala mot republikens president Ramzan Kadyrov. Till skillnad från de federala styrkorna, som tidigare stod för de flesta övergreppen, har dessa större möjligheter att sätta press på civilbefolkningen. Minskningen i antalet försvinnanden kan därför, enligt människorättsorganisationer, delvis vara ett resultat av ovilja att rapportera snarare än en verklig minskning.

Våldet och oroligheterna i Ingusjetien påminner om den tidigare situationen i Tjetjenien. Under sommaren och hösten 2007 kom nästan dagliga rapporter om attacker från väpnade grupper mot olika etniska grupper. Inrikesministeriet skickade i augusti ifjol 2 500 man ur de federala trupperna till republiken i ett försök att stävja våldet. I likhet med Tjetjenien tycks dock polisens och militärens sätt att hantera situationen ännu inte ha lett till att spänningarna minskats. Situationen förefaller ungefär lika spänd men mer komplex i Dagestan. Dagestan lider av hög kriminalitet och är hårt drabbat av etniska konflikter. Många av dessa sägs vara ett resultat av hämndaktioner mot polisen, inte sällan med religiösa förtecken. I både Ingusjetien och Dagestan befinner sig alltså ett stort antal tjetjenska flyktingar, vilket inte anses bidra till att minska motsättningarna mellan säkerhetsstyrkorna och de olika befolkningsgrupperna.

Tortyr och annan grym eller förödmjukande behandling är uttryckligen förbjuden enligt artikel 21 i den ryska författningen. Tortyr och misshandel inom polisväsendet och i de väpnade styrkorna förblir dock ett allvarligt problem.

Av alla klagomål som inkommit till den ryska ombudsmannen för de mänskliga rättigheterna, Vladimir Lukin, handlar en tredjedel om polisens brutalitet eller godtyckliga missbruk av våld. Det förekommer omfattande och trovärdiga uppgifter om att rysk polis i betydande utsträckning använder våld och annan förödmjukande behandling i samband med förhör av misstänkta. I Ryssland lägger domstolarna stor vikt vid erkännanden, vilket förmodas bidra till våldsanvändningen.

Särskilt oroväckande uppgifter fortsätter att komma från Norra Kaukasus. Den generella bilden tycks vara att medan antalet kidnappningar i regionen minskar, ökar antalet fall av tortyr. Såväl Europarådets tortyrkommitté som

Europarådets människorättskommissarie Thomas Hammarberg rapporterade våren 2007 om fall av tortyr och olagliga frihetsberövande i regionen. De ryska myndigheterna kritiserades för bristande utredning av övergreppen.

På grund av brist på grundliga och opartiska utredningar från statsmaktens sida av de rapporterade övergreppen i Tjetjenien, begränsad lagföring i domstol av de misstänkta för övergreppen och få fällande domar fortsätter ryska medborgare att vända sig till Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg (se avsnitt 6). Under året har de två första tortyrfallen från Tjetjenien, som behandlades av Europadomstolen, båda lett till fällande domar.

Situationen i Tjetjenien fortsätter att påverka den ryska poliskåren. De ryska poliserna skickas enligt ett rullande schema till Tjetjenien på tjänstgöring i upp till sex månader. Enligt den ryska organisationen *Demos* har upplevelser i form av våld, brott och laglöshet i kombination med bristen på rehabilitering lett till ökad kriminalitet inom poliskåren.

Situationen för de värnpliktiga i Rysslands väpnade styrkor är fortsatt svår. Ingen märkbar förbättring har skett under senare år. Problemet med pennalism kvarstår alltså.

Pennalismen stod enligt officiell statistik för omkring en tredjedel av det totala antalet brott som registrerades inom de väpnade styrkorna under de första tio månaderna 2007. Enligt Försvarsministeriet hade till och med oktober 199 militärtjänstgörande begått självmord, vilket är en ökning med 20 procent från 2006 och utgör cirka hälften av alla så kallade *non-combat deaths*. Även från officiellt håll befarar man att pennalismen kan komma att förvärras på kort sikt när militärtjänstgöringstiden nu reduceras från två till ett år. Anledningen till det skulle vara att de värnpliktiga som redan tjänstgjort ett av sina 1,5 år skulle kunna känna sig förfördelade i jämförelse med de värnpliktiga som rycker in med början våren 2008. På längre sikt bedöms dock den kortare militärtjänstgöringstiden, i kombination med den högre kvalitén på de värnpliktiga, leda till att pennalismen minskar.

Kriminaliteten inom de väpnade styrkorna fortsätter att vara ett stort problem. Störst är problemet bland de kontraktsanställda. Precis som i det övriga ryska samhället ökar korruptionen, i synnerhet bland högre officerare.

Situationen i Rysslands häkten och fängelser har generellt förbättrats något. Det faktum att Justitieministeriet sedan 2006 ansvarar för samtliga häkten och fängelser, de förbättrade statsfinanserna och det ökande antalet fällande domar i Europadomstolen är några tänkbara förklaringar. Många häkten och fängelser är dock fortfarande kraftigt överbelagda och i stort behov av upprustning.

Antalet personer i häkten och fängelser har sedan 2004 efter flera års minskning ökat med över 120 000 personer och uppgick i december till 886 000. Försök att ändra den straffrättsliga lagstiftningen (se avsnitt 6) i syfte att minska antalet frihetsberövade tycks hittills ha varit fruktlösa.

Hälsosituationen för de intagna förblir allvarlig i både häkten och fängelser. De sanitära förhållandena rapporteras överlag vara mycket bristfälliga. Statistik från Justitieministeriet visar att merparten av de intagna lider av olika sjukdomar. Antalet HIV-smittade i ryska fängelser fortsätter att öka och uppgick 2006 till cirka 39 600, vilket är en ökning med nästan en tredjedel sedan 2004 och utgör cirka 10 procent av det officiella antalet HIV-smittade i Ryssland. Antalet intagna som lider av psykiska besvär fortsätter också att öka. Problemet med alkoholism och drogberoende kvarstår. Vissa förbättringar har dock skett. Enligt Justitieministeriet har antalet smittade och avlidna av tuberkulos minskat med två tredjedelar sedan 1999 och minskningen fortsätter.

Förhållandena är generellt sett svårare i häkten än i fängelser. Riksåklagaren Jurij Tjajka sade i april 2007 att personer gripna för mindre förseelser inte längre ska kvarhållas i landets överfulla häkten, eftersom detta var för kostsamt.

4. Dödsstraff

I Ryssland råder moratorium, stopp, på dödsstraff. Ryssland har fortfarande inte ratificerat det sjätte protokollet till Europakonventionen.

Om Ryssland inte ratificerar protokoll 6 kan dödsstraffet återigen bli lagligt i enlighet med beslut i konstitutionsdomstolen från 1999 som innebär att införandet av juryrättegångar är en förutsättning för att kunna döma till dödsstraff. Ryssland har infört juryrättegångar i samtliga regioner förutom i Tjetjenien, där det planeras införas 2010.

President Putin har dock upprepade gånger offentligt sagt att han är emot ett återupptagande av dödsstraffet. I slutet av december sade kommittén för internationella frågor i parlamentets underhus att en ratificering av protokoll 6 skulle prioriteras av den nya Duman.

Andelen förespråkare av dödsstraffet förefaller fortsätta att minska. Ryssland var en av de 99 stater som röstade för ett införande av moratorium på dödsstraff i FN:s generalförsamling den 15 november 2007.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Det förekommer uppgifter om godtyckliga frihetsberövanden och ofrivilliga försvinnanden, främst i Tjetjenien (se ovan under avsnitt 3), där enskilda organisationer fortfarande uppger att inofficiella fängelser används. Många gripanden i Tjetjenien har sedan 1999 gjorts med stöd av lagen om kampen mot terrorism. I januari 2007 presenterade de två ryska människorättsorganisationerna *Memorial* och *Demos* en rapport i vilken de ifrågasätter de rättsliga grunderna för dessa gripanden.

Romer och personer från främst Kaukasus och Centralasien förefaller mer utsatta än den etniskt ryska befolkningen för bland annat ID-kontroller och frihetsberövande.

Trots ny straffprocesslag och viktiga förändringar avsedda att stärka rätts-säkerheten för den enskilde är häktningstiderna fortfarande ofta mycket långa.

Kravet på registrering av bostads- och vistelseplats kvarstår. Ryska medborgare får inte lov att vistas mer än 90 dagar på annan plats än bostadsorten utan registrering. Handläggningen av registreringen mellan olika regioner skiljer sig och leder därför i praktiken till vissa inskränkningar i människors rätt att välja hemvist samt i rätten till bland annat fri sjukvård och utbildning. Flyktingar är en särskilt drabbad grupp.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Den stora reform som pågår för att modernisera lagstiftning och förvaltning har hittills inte givit önskvärda resultat i fråga om respekt för de mänskliga rättigheterna. Häktningsbeslut av domstol måste numera tas senast 48 timmar efter anhållandet. Problemet är dock att få ryssar känner till sina rättigheter och har svårt att hävda sin rätt gentemot åklagarämbetet. En del enskilda organisationer vittnar dock om att domstolarna i större omfattning än tidigare klagat på åklagarmyndighetens försummelse att ta sig an vissa fall.

Strukturella svagheter präglar även det ryska domstolsväsendet. Trots att domstolsväsendet tillförts ytterligare resurser förblir domarna en förhållandevis lågavlönad yrkeskategori som ofta arbetar under besvärliga materiella förhållanden, med hög arbetsbelastning och i lokaler i stort behov av upprustning. Detta gör domarna till en utsatt grupp för otillbörlig yttre påverkan.

Införandet av juryrättegångar har lett till fler friande domar. 2006 var antalet friande domar 16 procent. Problemet med långa fängelsestraff och bristen på alternativa påföljder kvarstår.

Det uppmärksammade rättsfallet med Michail Chodorkovskij fortsätter. I oktober hade Chodorkovskij tillsammans med sin kollega från oljebolaget Yukos, Platon Lebedev, suttit av fyra av totalt åtta år i fängelse. I februari 2007 riktades nya anklagelser mot de båda för påstådd penningtvätt och förskingring. En andra rättegång skulle enligt planerna inledas i början av 2008. Chodorkovskijs advokater har vid upprepade tillfällen vittnat om hur myndigheterna försöker försvåra arbetet med att förbereda försvaret, bland annat genom sen tillgång till mycket omfattande underlag.

I maj 2007 delades övervaknings- respektive utredningsbefogenheterna i kriminalfall på två organ; Riksåklagarämbetet och den nyinrättade så kallade utredningskommittén. Detta i ett försök att efter kritik från bl.a. Europarådet renodla Riksåklagarämbetets roll.

Ryssland står för cirka 23,5 procent (24 450 fall) av alla ärenden som kommit in till Europadomstolen, varav 300-350 rör Tjetjenien. Under 2007 har Europadomstolen avkunnat domar i 16 fall som rör grova övergrepp av ryska federala förband mot civila i Tjetjenien. Ryssland har fällts i samtliga fall.

Ryssland betalar som regel ut ersättning till ryska medborgare som fått rätt i Europadomstolen. Problemet är att många av domarna indikerar systematiska brister i det ryska rättssystemet. Ungefär hälften är ett resultat av att ryska myndigheter inte klarar av att verkställa beslut tagna av de ryska domstolarna. Ett typiskt exempel på detta är utbetalning av pensioner. Ett annat problem är oförmågan hos rättssystemet att fatta beslut inom utsatt tid.

Ryssland har fortfarande inte ratificerat protokoll 14 till Europakonventionen om reformer av Europadomstolen. I slutet av december 2007 sade dock kommittén för internationella frågor i parlamentets underhus att en ratificering av protokoll 14 skulle prioriteras av den nya Duman.

Den generella straffbarhetsåldern i Ryssland är 16 år. För vissa allvarligare brott gäller dock en lägre gräns på 14 år. I rysk lagstiftning uppställs ingen principiell skillnad mellan mäns och kvinnors rättigheter att få sin sak prövad av domstol. I praktiken förefaller dock många kvinnor avstå från att anmäla till exempel våld i hemmet och sexualbrott.

Bland övriga ryska organ som följer utvecklingen av de mänskliga rättigheterna i Ryssland återfinns förutom ombudsmannen för mänskliga rättigheter även det särskilda rådet för mänskliga rättigheter (Rådet för utveckling av det civila

samhällets institutioner och mänskliga rättigheter) samt Medborgarkammaren, som båda har en rådgivande roll. Från och med 2008 kommer för första gången kritiska oberoende organisationer såsom Moskvas byrå för mänskliga rättigheter och Holocaust (Förintelsen) att sitta med i Medborgarkammaren.

Den ryska förvaltningen präglas fortfarande i stor utsträckning av sitt historiska arv av maktmissbruk, ineffektivitet, godtycklig rättstillämpning och korruption – ofta som resultat av otympliga organisationer, oklara eller motstridiga föreskrifter, låga löner, dåliga arbetsförhållanden och bristande utbildning. Ryssland sjönk från plats 121 till 143 i *Transparency Internationals* mätning av korruptionen i världen 2007. Allmänheten har ofta svårt att utan stora besvär hitta rätt i den omfattande ryska byråkratin och få en rättvis och effektiv handläggning av sin sak. Möjligheterna till insyn är som regel mycket begränsade.

Av detta kan slutsatsen dras att Ryssland ännu inte är en fullt fungerande rättstat.

7. Straffrihet

I praktiken råder straffrihet för vissa kategorier i det ryska samhället, om än i varierande utsträckning. Exempel på detta föreligger inte sällan beträffande gärningar begångna av företrädare för rättsvårdande myndigheter. Det finns många dokumenterade fall från häkten och fängelser, de väpnade styrkorna och Tjetjenien. Anledningen till straffriheten är framförallt den i Ryssland traditionellt svaga rättstaten (se avsnitt 6).

Straffriheten undergräver allmänhetens förtroende för myndigheterna och bidrar därmed till att ytterligare urholka respekten för lag och rätt i Ryssland.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Såväl yttrande- som mediefriheten är författningsskyddad i Ryssland. Yttrandefriheten respekteras i stort sett, medan oroande trender vad gäller restriktioner för medier – i synnerhet TV – har förekommit under valåret 2007. Alla stora ryska TV-kanaler med samhällsinriktat innehåll kontrolleras direkt eller indirekt av staten. Från april till december 2007 visade olika undersökningar att över 90 procent av alla nyheter på de statskontrollerade TV-kanalerna ägnades den ryska administrationen (president, regering, det Kremletrogna partiet Enade Ryssland) och att de var övervägande positiva eller neutrala till sin karaktär. Oberoende politiska krafter har ytterst begränsad tillgång till sändningstid i TV. Ett exempel på ett etermedium som bibehåller en pluralistisk inriktning är den Gazpromägda radiokanalen *Echo Moskvy*.

Bland de tryckta medierna finns det ett flertal av hög kvalitet med mer eller mindre oberoende innehåll. *Novaja Gazeta* anses vara en av de mest kritiska. Privatägda tryckta medier är mer kritiska i sin rapportering men har på grund av sin måttliga spridning begränsat inflytande över opinionsbildningen i landet. Antalet hushåll som regelbundet läser federala dagstidningar har enligt ett välkänt opinionsinstitut ökat under de senaste åren från cirka 12 till 18 procent. Medielandskapet i S:t Petersburg och i Moskva är generellt sett mer öppet än i regionerna, där regionala myndigheter i praktiken kontrollerar nyhetsflödet, även om skillnaderna mellan regionerna är stora.

De senaste åren har bland annat en rad FM-radiostationer som sänder utländska program på ryska tvingats stänga på grund av rättsliga och administrativa åtgärder från myndigheternas sida. Av dessa skäl upphörde i augusti 2007 *British Broadcasting Cooperation (BBC) Bolsjoe Radio* med sina sändningar.

För att förbättra medieklimatet har den ryska ombudsmannen för mänskliga rättigheter föreslagit att privata medieföretag skall undantas från skatt samt att en folktelevision skapas.

Ryssland förblir ett av världens farligaste länder för journalister. Enligt det Brysselbaserade *International News Safety Institute* mördades fem journalister i Ryssland under 2006 (jämfört med tolv år 2003, fyra år 2004 och två år 2005). Nästintill samtliga mord är olösta. Journalister dör även under oklara omständigheter, bland dem Ivan Safronov från dagstidningen *Kommersant*. Safronov höll på med en utredning om vapenhandel med länder i Mellanöstern och hade mottagit flera hot innan incidenten, som klassas som självmord av de ryska myndigheterna, ägde rum i mars 2007.

Organisationen *Reporters Without Borders* listade i sitt pressfrihetsindex Ryssland på 144:e plats av 169 länder, vilket är sämre än 2006. Bakom den låga placeringen ligger i första hand det stora antalet olösta mord på journalister och den bristande mediepluralismen, i synnerhet vad gäller etermedier.

Relationen mellan journalister och massmedier å ena sidan och statsmakten å den andra förblir problematisk. Förekomsten av självcensur och beställningsartiklar kvarstår.

Internet blir en allt viktigare källa för oberoende och kritisk information. Internetanvändandet i Ryssland är fritt och fortsätter att öka. Omkring 17 procent av befolkningen uppges idag ha tillgång till Internet. I storstäderna är andelen betydligt högre. All kundtrafik lär vidarefordras till säkerhetstjänsten FSB. För att FSB ska få använda informationen krävs formellt domstolsbeslut.

Föreningsfriheten respekteras i stort sett. Rätten att organisera sig, liksom rätten att inte delta i föreningar är garanterad i författningens artikel 30. Lagändringar från april 2006 innebär ökad statlig kontroll över allmänna sammanslutningar och icke-kommersiella organisationer. Samtliga utländska organisationer som är verksamma i Ryssland har hittills lyckats omregistrera sig och anpassa sin verksamhet till de nya reglerna om finansiering och rapportering. Cirka 2 300 ryska organisationer har lagt ner sin verksamhet till följd av den nya lagen. Merparten av dessa är dock sådana som redan varit inaktiva under en längre tid.

Det nya, betungande rapporteringskravet till ryska myndigheter uppfylls emellertid på bekostnad av organisationernas kärnverksamhet. Ett stort problem enligt organisationerna själva är lagens otydlighet, vilken de anser leder till godtycklig och selektiv tillämpning. Av de omkring 6 000 organisationer som utsattes för inspektioner under årets fyra första månader, uppges cirka 95 procent ha erhållit varning för att de brutit mot lagen. I praktiken är ett brott mot lagen tillräckligt för att en domstol ska kunna beordra stängning av en organisation. Konsekvensen av detta riskerar enligt organisationerna att bli själv censur. Sammantaget tycks den nya lagen ha en dämpande effekt på föreningsverksamheten i landet.

Organisationerna själva har överlämnat förslag till ändringar i lagen till Presidenten av Rådet för mänskliga rättigheter och dessa behandlas för närvarande inom administrationen.

Ändringar i den ryska lagstiftningen om extremistisk verksamhet trädde i kraft i juli 2006 och 2007. År 2006 breddades definitionen av extremistisk verksamhet till att omfatta förtal av statsanställda samt hat riktat mot en viss social grupp. Lagändringarna uppges i första hand vara avsedda att motverka rasistiskt motiverat våld – ett påtagligt problem i det ryska samhället – men används ofta istället för att begränsa politiska aktiviteter och oberoende organisationers arbete. Under 2007 inträffade det första fallet sedan lagen ändrades en andra gång i och med åtalet mot den liberala kolumnisten och kommentatorn Andrej Piontkovskij för ett antal kritiska artiklar han skrivit. Rättegången pågår sedan den 25 september.

Församlingsfriheten respekteras selektivt. Demonstrationer kräver tillstånd av lokala myndigheter. Det förekommer att demonstrationer nekas tillstånd, ofta med hänvisning till att säkerheten ej kan garanteras (se avsnitt 17). Delar av oppositionen har under 2007 ordnat så kallade marscher för oliktänkande i de största städerna i Ryssland. I de flesta fall har dessa fått lov att ordna torgmöten, men inte att marschera. Försök att göra detta ändå har mötts av våld från polisen samt godtyckliga arresteringar. Det mest omtalade fallet är

marschen i november 2007, när ledaren för Ett annat Ryssland, schackstormästaren Garri Kasparov, greps och satt häktad i fem dagar.

Det händer att oppositionella partier förvägras tillgång till lokaler för exempelvis partikongresser eller andra större sammankomster.

Religionsfriheten är garanterad i författningens artikel 28. Den rysk-ortodoxa kyrkan behåller en stark ställning i landet, tack vare ett nära och gott förhållande till statsmakten. Av många ryssar torde den rysk-ortodoxa kyrkan i praktiken uppfattas som Rysslands statsreligion, även om den inte är någon statskyrka i formell mening.

Generellt sett kan sägas att rysk-ortodoxin, och i viss mån landets övriga "traditionella" trosinriktningar islam, judendom och buddhism, särbehandlas, medan andra trosinriktningar emellanåt motarbetas. Ett exempel är Jehovas vittnen, som sedan i mars 2004 är förbjudna att verka i Moskva och nu driver fallet i Europadomstolen.

I maj 2007 återförenades den rysk-ortodoxa kyrkan genom att exilkyrkans ledare metropoliten Lavr försonades med patriarken Aleksij II. Återföreningen kan ses som ett ytterligare tecken på den ortodoxa kyrkans ökade makt och inflytande, med risk för ytterligare inskränkningar för andra trossamfund som följd. Representanter för den rysk-ortodoxa kyrkan har vid flera tillfällen under det senaste året uttalat sig om de mänskliga rättigheterna.(se avsnitt 17).

Enstaka rapporter förekommer om antisemitism. Ett stort problem är främlingsfientligheten i det ryska samhället. (se avsnitt 16).

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Ledamöter i de regionala lagstiftande församlingarna i Rysslands 85 republiker och regioner väljs i regionala val. Även organen för lokalt självstyre utses genom val (borgmästare och motsvarande samt lokala församlingar). Regionala ledare såsom guvernörer utses sedan 2004 av de regionala lagstiftande församlingarna på förslag av Rysslands president. Hittills har det inte hänt att en kandidatur som lagts fram av presidenten avslagits.

Den 2 december 2007 hölls val till det ryska parlamentets underhus, Duman, hölls i Ryssland. Sedan det förra dumavalet 2003 hade åtskilliga ändringar i vallagen gjorts. Enmansvalkretsarna har avskaffats till förmån för helt proportionella val enligt partilistor. Tröskeln för inval har höjts från fem till sju procent. Dessa och en rad andra ändringar stärker de större, redan etablerade partierna och gör det svårare att etablera nya politiska partier. Fyra partier tog

sig in i Duman 2007, varav endast ett kan sägas vara ett renodlat oppositionsparti.

I likhet med tidigare ryska parlamentsval förekom kritik från internationella valobservatörer kring valkampanjernas genomförande. Till skillnad från tidigare fanns i år inte någon observatörsgrupp på plats under en längre tid. På grund av mycket sena inbjudningar behäftade med begränsningar samt problem med visum, beslöt *Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR)* att ställa in sin planerade valobservatörsmission till Ryssland. För första gången tilläts dessutom inte inhemska icke-partianslutna observatörer bevaka valet.

Parlamentariker från OSSE, Europarådet och Nordiska rådet var närvarande under valdagen. I ett gemensamt uttalande efter valet uppgav de att valet inte hade varit rättvist och att det inte hade levt upp till flera av OSSE/ODIHR:s åtaganden och standarder för ett demokratiskt val. Den stora bristen var att valet hade ägt rum i en atmosfär präglad av brist på politisk konkurrens, missbruk av administrativa resurser och snedvriden valkampanj till regeringens fördel. De pekade också på att det hade förekommit trakasserier av oppositionen. Även traditionellt fusk rapporterades i samband med valet.

Deltagandet dumavalet 2007 var 63 procent, vilket är en ökning med omkring åtta procentenheter jämfört med förra valet. Till valet hade procentgränsen för när ett val räknas som godkänt tagits bort. Valdeltagandet i regionala och lokala val är som regel lägre, cirka 30-50 procent. Det låga valdeltagandet kan enligt opinionsanalytiker ses som ett uttryck för den utbredda apatin inom den ryska väljarkåren.

Kvinnor och män är likställda när det gäller rösträtt och valbarhet till offentliga uppdrag. Kvinnors valdeltagande är högre än männens, vilket antas bero på kvinnors högre utbildningsnivå. De ryska kvinnornas reella politiska inflytande är dock betydligt mindre än männens. I dumavalet 2007 invaldes endast 40 kvinnor av totalt 450 ledamöter. I parlamentets överhus sitter åtta kvinnor av totalt 169 ledamöter. Vid regeringsombildningen hösten 2007 fick den ryska regeringen för första gången två kvinnliga ministrar. Över hälften av statstjänstemännen på federal nivå är kvinnor. Enbart omkring en tiondel av dessa innehar dock högre positioner. Bland de regionala ledarna återfinns fortfarande bara en kvinna: Sankt Petersburgs guvernör Valentina Matvienko.

Partiväsendet i Ryssland är svagt utvecklat. De senaste årens ändringar i val- och partilagstiftning har kraftigt reducerat antalet partier. Elva partier tog sig genom samtliga steg i registreringsprocessen till dumavalet. Det är det lägsta antalet någonsin i ett dumaval. Utöver de formella reglerna uppgav de mindre partierna problem med finansiering samt tillgång till lokaler och medier.

Mot bakgrund av årets val är det rimligt att dra slutsatsen att det politiska klimatet i Ryssland har hårdnat under senare tid.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Den officiella arbetslösheten har minskat till knappt sju procent under det senaste året. Delar av Ryssland lider fortfarande av den pågående ekonomiska omvandlingen, och där är arbetslösheten betydligt högre. I det konflikt-drabbade norra Kaukasus uppgår arbetslösheten på vissa platser till över 80 procent. På andra håll, till exempel i Moskva, är arbetslösheten försumbar. Det finns också en omfattande svart sektor.

Ryssland har ratificerat ILO:s åtta centrala konventioner om mänskliga rättigheter. Tvångsarbete är förbjudet. Uppgifter förekommer dock om omfattande tvångsutnyttjande av illegal utländsk arbetskraft. Även värnpliktiga utnyttjas som billig arbetskraft.

Fackföreningar existerar och får verka utan större inskränkningar. Vissa mindre föreningar uppger sig dock stöta på hinder, främst från större, dominerande förbund. Arbetstiden ligger normalt sett inom rimliga ramar. Löneläget är lågt och många människor är beroende av sidoinkomster eller visst självhushåll. Lönenivån för kvinnor uppgår i genomsnitt till endast 70 procent av männens.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälso- och sjukvårdssektorns andel av statens konsoliderade budget uppgår till knappt tio procent. Inom den ryska hälso- och sjukvården råder stor knapphet på resurser. Trots förbättrade statsfinanser och ökade anslag till hälsosektorn är budgetmedlen till löner, underhåll och upprustning av lokaler, anskaffning av ny utrustning m.m. fortfarande otillräckliga för att täcka de verkliga behoven. Sjukvårdspersonalen, inklusive högt utbildade och erfarna läkare, tillhör det ryska samhällets låglönegrupper. Privata sjukhus erbjuder vård av mycket hög kvalitet, samtidigt som huvuddelen av den ryska befolkningen är hänvisad till den mycket eftersatta statliga vårdapparaten. Vid statliga sjukhus är det ofta nödvändigt att betala mutor för att komma i åtnjutande av fullgod vård.

Folkhälsoläget i Ryssland är generellt dåligt. Den förväntade medellivslängden för ryska män har emellertid stigit under det senaste året och är strax över 60 år. Medellivslängden för kvinnor är markant högre, omkring 73 år. Alkohol-

och drogmissbruk, andra osunda levnadsvanor, social stress samt förorenad miljö är de huvudsakliga orsakerna till det dåliga folkhälsoläget.

Officiell rysk statistik visar att antalet registrerade fall av hiv/aids i Ryssland fortsätter att öka, dock långsammare än på 1990-talet, och uppgår i år till över 400 000 fall. Enligt UNAIDS är mörkertalet mycket stort.

Höga dödstal och låga födelsetal innebär att Rysslands befolkning fortsätter att minska. Befolkningsminskningen har dock fått en hel del uppmärksamhet under det senaste året och har satt igång en diskussion om bland annat migrationsfrågan, hiv/aids-problematiken och socialförsäkringssystemet.

12. Rätten till utbildning

Det ryska utbildningssystemet är väl utbyggt och utbildningsnivån i landet är hög. Utbildningsmetodik och lokaler är ofta föråldrade trots finansiella tillskott under de senaste åren. Utbildningssektorns andel av den konsoliderade statsbudgeten är omkring 13 procent.

Skolgång är obligatorisk till och med nionde klass och kostnadsfri till och med elfte och sista klass. I praktiken bekostas ofta skolböcker privat. I vissa regioner förekommer att barn i utsatta grupper (exempelvis flyktingar) lämnas utanför skolsystemet. Inom högre utbildning är korruption ett problem. Mutor i samband med antagning och examination är vanligt förekommande.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Ryssland har erfarit en stark ekonomisk tillväxt under de senare åren, främst tack vare det höga oljepriset. Befolkningen har generellt haft en positiv reallöneutveckling och en relativt välmående rysk medelklass har vuxit fram. Klyftan mellan de mycket rika och de mycket fattiga är emellertid fortfarande mycket stor. Ryssland låg på plats 67 i UNDP:s senaste *Human Development Index* hösten 2007. Stora regionala skillnader i levnadsstandard förekommer.

Fortsatt ekonomisk tillväxt och förbättrad levnadsstandard står högt på den politiska agendan i Ryssland. Genomgripande reformer krävs emellertid också för att på sikt säkerställa en bättre tillvaro för befolkningen.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Jämställdhet mellan kvinnor och män föreskrivs i artikel 19 i författningen. Lagstiftningen kan inte anses direkt diskriminera kvinnor. Diskriminering av kvinnor kommer dock till uttryck på andra sätt, inte minst genom de traditionella könsroller som är djupt rotade i samhället.

Ungefär hälften av alla yrkesverksamma är kvinnor. Kvinnors utbildningsnivå ligger i genomsnitt högre än männens. Lönen för kvinnor uppgår dock i genomsnitt till endast 70 procent av männens. Kvinnor är i majoritet inom den budgetfinansierade sektorn. I ekonomins mest lönsamma grenar återfinns kvinnor i mer begränsad omfattning. Av dem som registrerats som officiellt arbetslösa är en majoritet kvinnor.

Misshandel i hemmet och annat våld mot kvinnor är ett stort och växande problem. Våld i hemmet står för cirka 32 procent av alla mord i Ryssland. Enligt *Amnesty International* dödas fler än 14 000 ryska kvinnor varje år till följd av våld i hemmet. Över 40 procent uppger att de blivit slagna mer än en gång. Det finns en utbredd uppfattning – inte sällan också inom de rättsvårdande organen – att våld i hemmet är en privat fråga. Mörkertalet är därför sannolikt stort. Det utbredda alkoholmissbruket bland ryska män är en av orsakerna bakom våldet.

Prostitution och människohandel är också ett växande problem. Det tycks dock som om att fler och fler fall av *trafficking* utreds. De flesta utredningarna rör människohandel för sexuella ändamål. Ryssland saknar en nationell handlingsplan och en central myndighet för att hantera frågan.

Hälsoläget för kvinnor är fortsatt svårt, i synnerhet i samband med graviditet. Ryssland är bland de länder där det utförs flest aborter. Enligt officiell statistik genomfördes 2007 drygt 1,4 miljoner aborter i landet. Antalet aborter fortsätter dock att sakta men säkert minska. I Duman har man under året diskuterat hur man kan begränsa antalet aborter ytterligare, främst med anledning av den svåra demografiska situationen i landet.

15. Barnets rättigheter

Ryssland har ratificerat FN:s barnkonvention, men konventionen tillämpas inte fullt ut på grund av bristande resurser.

Enligt den ryska ombudsmannen för mänskliga rättigheter förekommer det systematiska kränkningar av barns rättigheter i Ryssland. Organisationen *The Child's Right* uppskattar att 2 000 av Rysslands 29 miljoner barn och ungdomar upp till 17 år dödas av sina föräldrar och andra släktingar varje år. Officiell statistik visar att omkring 50 000 barn varje år rymmer hemifrån. Ytterligare 20 000 rymmer från statliga barnhem och andra institutioner. Organisationen Läkare utan gränser uppskattar antalet gatubarn till cirka 2 000 enbart i Moskva. Stadens eget departement för socialt befolkningsskydd säger sig känna till över 4 000 fall. Narkotikamissbruk och brottslighet är utbredd bland dessa barn. Barnen omhändertas regelbundet av polisen, som skickar dem till sjukhus för undersökning, därefter till barnhem eller andra institutioner. Människorättsorganisationer har anklagat myndigheterna för att inte ta sig an det verkliga problemet – våld i hemmet och bristen på tillsyn.

Handeln med barn är ett stort problem. En försiktig uppskattning är att det finns omkring 17 000 barn i den ryska sexindustrin. Ryssland förblir, trots vissa ansträngningar från myndigheternas sida, en stor leverantör av barnpornografiskt material.

Det finns officiella uppgifter om att omkring 3,4 miljoner minderåriga barn arbetar i Ryssland. Kränkningar av barns rättigheter, skador och ibland dödsfall förekommer till följd av dåliga arbetsförhållanden. De federala myndigheterna verkar ta problemet på allvar.

Inga värnpliktiga är under 18 år och den allmänna politiken är att inte skicka några värnpliktiga till konfliktområden.

Det förekommer att barn under 18 år fängslas. Enligt officiell statistik förblir antalet fängslade minderåriga omkring 11 000.

I oktober 2007, skapades en ny kommitté för ungdomsfrågor. Det återstår att se vad denna kan göra för att förbättra situationen för barn och ungdomar i Ryssland.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Systematisk, organiserad och av statsmakterna sanktionerad diskriminering på grund av ras, hudfärg, etnisk härkomst, religiös, politisk eller annan åskådning kan inte anses förekomma i Ryssland. Ett allmänt förbud mot sådan diskriminering finns i artikel 19 i den ryska författningen.

Det finns dock otaliga och trovärdiga uppgifter om hur befattningshavare i sin myndighetsutövning diskriminerar personer från främst Kaukasus, i synnerhet

personer av tjetjensk härkomst. Det kan till exempel röra sig om trakasserier i form av upprepade dokumentkontroller, husrannsakingar och misshandel. Konflikten i Tjetjenien och en allmänt utbredd rasism tycks ligga bakom den negativa inställningen.

Det rasistiska våldet i det ryska samhället är fortsatt mycket omfattande. Enligt den enskilda ryska organisationen *SOVA-center* dödades 53 personer i 270 attacker med rasistiska motiv under årets första tio månader, en ökning med cirka 23 procent jämfört med 2006. Majoriteten av dödsoffren kommer från Centralasien och de flesta brotten begås i städerna Moskva, S:t Petersburg och Nizjnij Novgorod. I flera av dessa incidenter har grupper av *skinheads* varit inblandade. Inrikesministeriet bedömer att det i Ryssland numera finns upp emot 50 000 *skinheads*, organiserade i förhållandevis löst sammanhållna grupper.

Av de kända hatbrotten polisanmäls uppskattningsvis bara en tredjedel. Under 2006 löste polisen 169 fall av hatbrott, vilket var en ökning med 27 procent jämfört med 2005. Under 2007 förefaller andelen domar ha minskat. Polis och åklagare tenderar dock att i större utsträckning än tidigare rubricera våldet som rasistiskt motiverat våld.

Då och då förekommer rapporter om brott med antisemitiska motiv och diskriminering av minoriteter som exempelvis den finsk-ugriska minoriteten, romer och meskhetturkar.

President Vladimir Putin har vid upprepade tillfällen uttalat sig mot etnisk och religiös intolerans och ändringar i lagen om extremism sägs ha införts för att motarbeta rasistiskt motiverat våld. Det är dock svårt att se att statsledningen, som under valkampanjen 2007 använde sig av ett betydande mått av patriotisk propaganda, gör allt vad den kan för att stävja den utbredda främlingsfientligheten i landet.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

År 1993 avkriminaliserades homosexualitet i Ryssland. Lagstiftningen innehåller, med undantag för regler för blodgivning, inga bestämmelser som innebär en uttrycklig diskriminering av homosexuella.

Normen i lagstiftningen är heterosexuellitet, vilket i praktiken innebär ett förbud för homosexuella att registrera partnerskap eller adoptera barn i Ryssland. Det förekommer fall av negativ särbehandling från myndighetshåll, i synnerhet vad gäller församlingsfriheten (se nedan). Allmänt kan sägas att nuvarande hårdare omgivning i form av nya krav på enskilda organisationer, begränsad tillgång till massmedier och trakasserier av oliktankare, gör det

svårare för redan utsatta grupper i Ryssland, som exempelvis HBT-personer (homosexuella, bisexuella och transpersoner), att vinna gehör för sina krav på mänskliga rättigheter.

Den rysk-ortodoxa kyrkans roll är ytterligare en försvårande faktor. Företrädare för kyrkan fortsätter att fördöma öppen homosexualitet. När patriarken Aleksij II svarade på frågor i Europarådets parlamentariska församling den 2 oktober, varnade han för ”moralisk relativism” och sade att homosexualitet var en sjukdom och en synd.

Liksom tidigare år avslög Moskvas borgmästare Jurij Luzjkov ansökan om att hålla en Gay Pride-parad i Moskva med hänvisning till fara för folks säkerhet och efter att ha kallat den för satanistisk. Paraden genomfördes trots detta och ledde till våld och flera gripanden.

18 Flyktingars rättigheter

Ryssland har ratificerat 1951 års flyktingkonvention. Migration är dock ett ungt och långt ifrån färdigutvecklat rättsområde i Ryssland. Den ryska migrationsmyndigheten, FMS (Federala Migrationstjänsten), grundades först år 1992.

FN:s flyktingkommisariat UNHCR har under året bland annat rapporterat om förbättrade möjligheter för asylsökande. Mycket återstår dock att göra beträffande mottagningssystemet och många asylsökande är alltjämt beroende av UNHCR för sitt uppehälle. UNHCR samarbetar med värdlandets myndigheter, särskilt nära är samarbetet med FMS, såväl på federal som på lokal nivå.

Ryssland är ursprungsland, destinationsland och transitland för flyktingar. Under första halvan av år 2007 sökte, enligt UNHCR, 5 500 ryska medborgare asyl i någon av Europeiska unionens medlemsstater.

Enligt FMS hade cirka 2 000 personer sökt asyl i Ryssland under januari-november 2007. Av dessa kommer merparten från Afghanistan och de flesta lämnar in sina ansökningar i Moskva. Trenden är att antalet asylsökande ökar från år till år. Under hösten 2007 förekom uppgifter om att Ryssland, och då främst Sjeremetjevo-flygplatsen utanför Moskva, används för transit för kineser, men även irakier, indier och somalier, som är på väg till Europa eller USA. I norra Kaukasus, men utanför Tjetjenien, finns cirka 22 000 internflyktingar, varav 15 000 befinner sig i Ingusjetien och 7 000 i Dagestan.

19. Funktionshindrades rättigheter

De funktionshindrades situation i Ryssland förblir svår. Med brist på resurser för sociala ändamål har de funktionshindrades behov hittills prioriterats lågt. Handikappanpassning i offentliga byggnader existerar i mycket ringa utsträckning. En stor och utsatt grupp är krigsveteranerna, dels de från andra världskriget, dels de som deltagit i konflikterna i Afghanistan och Tjetjenien. De flesta funktionshindrade står utanför arbetsmarknaden och många är hänvisade till hjälp från familj och vänner eller ren välgörenhet för att klara sitt uppehälle. Funktionshindrade barn hålls ofta på institution och ges liten möjlighet att integreras i samhället.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det finns ett stort antal organisationer i Ryssland som är verksamma på människorättsområdet. Under de senaste åren har förutsättningarna för deras verksamhet försämrats bland annat på grund av lagändringar (se avsnitt 8). President Putin har vid flera tillfällen hävdats att många människorättsprojekt i Ryssland genomförs med utländsk finansiering och tjänar andra staters eller kommersiella intressen. I ett tal i november, fördömde Putin återigen dem som ”stryker kring utländska ambassader på jakt efter pengar”.

Bland framträdande organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter kan nämnas *Moscow Helsinki Group*, *Memorial*, *Human Rights Watch*, *Moscow Centre for Human Rights* och *Rysslands soldatmödrar*.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Flera internationella organisationer, däribland FN, och Europarådet, genomför och stödjer insatser för att främja de mänskliga rättigheterna i Ryssland. Sverige och EU har ett omfattande utvecklingssamarbete med Ryssland, vilket inbegriper insatser för mänskliga rättigheter.

Under år 2007 satsade Sverige genom Sida drygt 15 miljoner kronor på verksamhet direkt relaterad till de mänskliga rättigheterna i Ryssland. Stödet har huvudsakligen fokuserats på norra Kaukasus, framför allt Tjetjenien.

Insatserna syftar bland annat till att bidra till sökandet efter försvunna i Tjetjenien, juridisk rådgivning och information om de mänskliga rättigheterna samt hjälp för människor som anser att deras mänskliga rättigheter kränkts, att

hitta rätt i det ryska rättssystemet samt, om nödvändigt, vända sig till Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg. Under 2007 har Sida påbörjat beredning av stöd till insatser som syftar till att motverka främlingsfientlighet samt insatser på HBT-området.

Ytterligare omkring 6 miljoner kronor har under 2007 gått till stöd för utvecklingsprojekt på rättsområdet. Exempel på insatser är stöd till reform av det ryska fängelsesystemet och domstolsväsendet samt för att motverka kriminalitet bland ungdomar.

EU-kommissionens program *European Initiative for Democracy and Human Rights* (EIDHR) finansierar initiativ till stöd för mänskliga rättigheter och demokrati, konfliktförebyggande och konfliktlösning. Tillsammans med Europarådet och den ryska regeringen bistår EU-kommissionen också ryska myndigheter i deras arbete med att uppfylla Rysslands åtaganden inom Europarådet.

Det svenska utvecklingssamarbetet fasas nu ut. Under perioden 2008-2009 kommer dock årligen cirka 10 miljoner kronor att avdelas för insatser på människorättsområdet i Ryssland.